

Lausunto

31.03.2026

Asia: VN/2166/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain väliaikaisesta muuttamisesta (opintosetelikokeilu)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi avoimen korkeakoulun 30 opintopisteen opintosetelikokeilusta

Suomen Kansanopistoyhdistys kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta koskien avoimen korkeakoulun 30 opintopisteen opintosetelikokeilua. Lausunnon aluksi esitetään yhteenveto ja sen jälkeen tarkemmat perustelut näkemyksille.

Yhteenveto

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää kannatettavana hallituksen esityksen tavoitetta sujuvoittaa siirtymää toiselta asteelta korkeakoulutukseen, tukea nuorten koulutuspolkuja ja nostaa koulutustasoa. Esityksessä tunnistetaan oikein, että kohderyhmään kuuluvat nuoret tarvitsevat opintojen rinnalle ohjausta, opiskeluvalmiuksien vahvistamista ja kokonaisvaltaista tukea.

Kansanopistot vastaavat jo tällä hetkellä juuri näihin tarpeisiin. Ne muodostavat valtakunnallisen verkoston, joka tavoittaa laajasti koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria ja tarjoaa ohjattuja, yhteisöllisiä ja tavoitteellisia opintopolkuja korkeakoulutukseen. Myös eduskunta on korostanut vapaan sivistystyön roolia korkeakoulutuksen saavutettavuuden vahvistamisessa.

Lausunnolla oleva esitys ei kuitenkaan hyödynnä tätä olemassa olevaa rakennetta. Esitetty toteutusmalli rajaa kansanopistojen mahdollisuuksia osallistua kokeiluun, vaikka niiden rooli ja vahvuudet tunnistetaan. Esitys sisältää ristiriidan vapaan sivistystyön lainsäädännön kanssa opiskelijamaksujen osalta. Kokeilun rahoitusmallissa ei ole huolehdittu riittävästi siitä, että rahoitus kohdentuu koulutuksen ja ohjauksen tosiasialliselle toteuttajalle.

Kansanopistoyhdistys katsoo, että näin merkittäväällä julkisella rahoituksella toteutettavassa kokeilussa ei ole tarkoituksenmukaista jättää hyödyntämättä toimivaa valtakunnallista oppilaitosverkostoa. Tämä heikentää kokeilun saavutettavuutta, vaikuttavuutta ja kustannustehokkuutta.

Kansanopistoyhdistys esittää, että:

- Kansanopistot otetaan täysimääräisesti mukaan opintosetelikokeiluun alusta alkaen.
- Opintoseteliä voidaan joustavasti käyttää myös kansanopistojen järjestämiin avoimen korkeakoulun opintoihin.
- Rahoitus kohdennetaan koulutuksen ja ohjauksen tosiasiallisille toteuttajille.
- Yhteistyöoppilaitosmalli määritellään selkeästi ennen kokeilun käynnistämistä.
- Vapaan sivistystyön opintosetelirahoitusta lisätään ja kohdennetaan kokeilun kohderyhmälle. Näin kansanopistot voivat tarjota avoimen korkeakoulun opintoja maksuttomasti. Tätä varten ei tarvita erityisiä säädösmuutoksia. Ratkaisu varmistaa, että rahoitus kohdentuu koulutuksen ja ohjauksen tosiasiallisille toteuttajille.
- Huolehditaan, että tekninen toteutus (Opin.fi) ei rajaa pois sellaisia toimintoja, jotka tukevat kokeilun tavoitteita.
- Kokeilun aikana valmistellaan pysyvämpi ratkaisu, joka yhdistää korkeakoulujen ja vapaan sivistystyön osaamisen ja varmistaa saavutettavat koulutuspolut koko kohderyhmälle.

Kansanopistoyhdistys korostaa, että kokeilun tavoitteet voidaan saavuttaa vain hyödyntämällä täysimääräisesti jo olemassa olevaa osaamista, rakenteita ja verkostoja. Kokeilun aikana ei tule heikentää toimivia koulutuspolkuja, vaan vahvistaa niitä osana kokonaisuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Asia: Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry:n lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi avoimen korkeakoulun 30 opintopisteen opintosetelikokeilusta

Tarkemmat perustelut

1. Korkeakouluun siirtymistä tulee tukea monipuolisesti

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää kannatettavana, että toisen asteen ja korkea-asteen nivelvaiheeseen kiinnitetään erityistä huomiota. Korkeakoulutukseen siirtymisen sujuvoittaminen, koulutustason nostaminen sekä nuorten aikuisten koulutuspolkujen tukeminen ovat keskeisiä tavoitteita. Lausunnolla olevassa hallituksen esityksessä todetaan, että nuoret aikuiset tarvitsevat siirtymässä toiselta asteelta korkeakoulutukseen huolellista opinto-ohjausta, uraohjausta ja muuta tukea. Kansanopistoyhdistys pitää tätä arviota oikeana.

Suomessa toimii 74 kansanopiston valtakunnallinen verkosto, joka edistää koulutuksen saavutettavuutta ja alueellista tasa-arvoa. Kansanopistot tekevät laajaa yhteistyötä korkeakoulujen kanssa ja toimivat jo nyt väylänä korkeakoulutukseen.

Kansanopistojen vahvuuksia ovat:

- kyky tavoittaa koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria
- yksilöllinen ohjaus ja oppimisen tuki
- joustavat ja opiskelijälähtöiset koulutuspolut
- korkea opintojen loppuunsaattamisaste

Esitysluonnoksessa todetaan, että vapaan sivistystyön oppilaitosten vahvuutena on paljon ohjausta ja opiskeluvalmiuksien kehittämistä tarvitsevien nuorten tukeminen. Kansanopistoyhdistys korostaa, että juuri nämä vahvuudet ovat keskeisiä kokeilun kohderyhmän kannalta. Korkeakoulutustason nostaminen Suomessa edellyttää näiden vahvuuksien täysimääräistä hyödyntämistä.

Kansanopistot toteuttavat jo tällä hetkellä käytännössä niitä tavoitteita, joita esityksen mukaisella opintoselvitelykokeilulla pyritään edistämään. Kansanopistoissa opiskelee vuosittain lähes 3 000 nuorta aikuista, joilla ei ole korkeakoulupaikkaa ja jotka tarvitsevat tukea opiskeluvalmiuksien vahvistamiseen, elämänhallintaan ja urasuunnitteluun. He tarvitsevat lähiopetusta, opiskeluryhmän tukea ja laaja-alaista ohjausta edetäkseen korkeakoulupolulla. Kansanopistojen pitkissä koulutuksissa opiskelijat suorittavat tyypillisesti 40–60 opintopistettä avoimen korkeakoulun opintoja lukuvuoden aikana. Kansanopistoissa suoritetaan vuositasolla noin 30 000 opintopistettä, ja niitä suorittavat opiskelijat ovat nimenomaan hallituksen esitysluonnoksen mukaista kohderyhmää.

Kansanopistoyhdistys korostaa, että vapaan sivistystyön rooli korkeakoulutuksen saavutettavuuden vahvistamisessa on tunnistettu myös eduskunnassa. Sivistysvaliokunta (mm. SiVM 19/2021 vp) on pitänyt tärkeänä, että ”joustava pääsy korkeakouluopintoihin turvataan ja korkeakoulutuksen saavutettavuuden lisäämisessä vahvistetaan vapaan sivistystyön roolia korkeakoulujen yhteistyökumppaneina. Vapaa sivistystyö voi valtakunnallisena verkostona huolehtia, että avoimia korkeakouluopintoja on kaikkien saatavilla taloudellisesta asemasta ja kotipaikasta riippumatta.”

Kansanopistoyhdistys katsoo, että lausunnolla oleva esitys ei tältä osin toteuta valiokunnan linjausta. Näin laajassa ja merkittävällä julkisella rahoituksella toteutettavassa kokeilussa ei ole tarkoituksenmukaista rajata pois toimivaa valtakunnallista oppilaitosverkostoa, joka jo nykyisellään edistää kokeilun tavoitteita.

2. Kansanopistojen rooli on tunnistettu esityksessä, mutta sitä ei ole huomioitu kokeilun toteutuksessa

Kansanopistoyhdistys korostaa, että tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että keskeiset toteuttajat ovat mukana kokeilussa alusta alkaen.

Kokeilun tavoitteiden saavuttamiseksi on välttämätöntä, että vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat mukana toteuttamassa sitä. Esitysluonnoksessa tunnistetaan vapaan sivistystyön oppilaitosten vahvuudet nuorten tukemisessa siirtymävaiheessa: ohjauksellisuus, lähiopetus sekä opiskeluvalmiuksien vahvistaminen. Nämä tekijät ovat keskeisiä juuri niille nuorille, joille kokeilu on

suunnattu. Pelkkä mahdollisuus suorittaa avoimen korkeakoulun opintoja ei riitä, vaan nuoret tarvitsevat kokonaisvaltaista ohjausta ja tukea koulutuspolun rakentamiseen. Ohjauksen toteutukseen, vastuisiin ja resursseihin liittyy esityksessä merkittäviä avoimia kysymyksiä.

Esitysluonnoksessa todetaan, että vapaan sivistystyön oppilaitosten tuottamaa avointa korkeakouluopetusta ei käytännössä ole mahdollista tuoda Opin.fi-palveluun ennen kokeilun käynnistymistä. Samalla todetaan, että asiaa selvitetään erikseen. Kansanopistoyhdistyksen näkemyksen mukaan tämä ei ole riittävä lähtökohta. Kansanopistojen asemaa ei voida jättää kokeilun aikana myöhemmin selvitettäväksi, jos kokeilu käynnistetään tavalla, joka jo lähtökohtaisesti sulkee kansanopistot käytännössä ulkopuolelle.

Esitetty toteutusmalli ohjaa opintosetelin käytön käytännössä korkeakoulujen omaan tarjontaan eikä mahdollista kansanopistojen täysipainoista osallistumista kokeiluun. Esitystä tulee muuttaa siten, että korkeakoulujen yhteistyöoppilaitosten rooli on selkeä ennen kokeilun alkamista.

Esityksessä todetaan, että kokeilua koskeva lainsäädäntö ei koske vapaan sivistystyön oppilaitoksia eikä rahoitusta voida osoittaa niille. Samanaikaisesti esityksessä kuitenkin todetaan, että vapaan sivistystyön oppilaitos ei voi periä opiskelijamaksuja niiltä opiskelijoilta, jotka ilmoittautuvat opintojaksoille opintosetelillä. Tämä muodostaa ristiriitaisen ja toiminnallisesti kestäättömän tilanteen. Vapaan sivistystyön oppilaitosten oikeus periä opiskelijamaksuja perustuu lakiin vapaasta sivistystyöstä (24 §), eikä tätä oikeutta voida rajoittaa toisesta lainsäädännöstä käsin ilman säädösten välistä ristiriitaa.

3. Rahoitusmalli ja tekninen toteutus heikentävät kokeilun saavutettavuutta

Esitysluonnoksen mukaan opintosetelikokeiluun kohdennetaan merkittävä julkinen rahoitus. Tämän rahoituksen vaikuttavuuden kannalta on keskeistä, että kokeilussa hyödynnetään olemassa olevia, toimivia rakenteita.

Rahoitus kohdentuu esityksen mukaan korkeakouluille Opin.fi-palvelussa tehtyjen ilmoittautumisten perusteella. Samalla vapaan sivistystyön oppilaitosten osuus rahoituksesta jäisi riippuvaiseksi korkeakoulujen kanssa tehtävistä sopimuksista. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa riskinä on, että rahoitus ei kohdistu koulutuksen ja ohjauksen tosiasiallisille toteuttajille.

Saavutettavuus ei ole pelkästään tekninen kysymys. Se on myös pedagogista, alueellista ja sosiaalista saavutettavuutta. Jos vapaan sivistystyön oppilaitosten tarjontaa ei saada mukaan kokeilun alkaessa, keskitetty tekninen ratkaisu kaventaa saavutettavuutta.

Kansanopistoyhdistyksen esittämä ratkaisu:

Kansanopistoyhdistys esittää, että ennen kokeilun aloittamista rakennetaan malli vapaan sivistystyön oppilaitosten osallistumisen mahdollistamiseksi ja kohdennetaan rahoitusta kokeilun tavoitteiden toteuttamiseksi siten, että vapaan sivistystyön oppilaitokset voivat myös tarjota avoimen korkeakouluopetuksen maksuttomasti kokeilun kohderyhmälle. Vapaan sivistystyön oppilaitosten osallistuminen kokeiluun voidaan ratkaista hyödyntämällä olemassa olevaa vapaan sivistystyön opintosetelirahoituksen mallia, joka on osoittanut toimivuutensa jo yli 20 vuoden aikana. Järjestelmän kautta vapaan sivistystyön oppilaitoksille voidaan kohdentaa opintosetelirahoitusta, jolla opiskelijamaksuja huojennetaan tai poistetaan. Tämä mahdollistaa

opiskelijoille maksuttoman koulutuksen ilman säädösmuutoksia ja varmistaa, että rahoitus kohdentuu tarkoituksenmukaisesti.

4. Kokeilun vaikuttavuuteen liittyy merkittäviä riskejä

Esityksessä todetaan, että maksuton avoimen korkeakoulutuksen tarjonta voi vähentää vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutuksen kysyntää. Tämä on merkittävä huoli.

Kokeilun toteutuksessa tulisi huolehtia, että se kohdentuu koulutustason noston kannalta keskeisimpiin ryhmiin ja juuri niihin opiskelijoihin, jotka tarvitsevat enemmän ohjattuja ratkaisuja.

Kansanopistojen vahvuus on ohjauksessa ja kokonaisvaltaisessa tuessa. Ilman tätä tukea opintojen keskeyttämisriski kasvaa ja vaikuttavuus jää rajalliseksi.

Lisäksi esitykseen sisältyy riski opintojen pirstaloitumisesta. 30 opintopisteen raja ei monissa tapauksissa riitä väyläopintojen suorittamiseen, mikä voi hidastaa siirtymää korkeakoulutukseen. Tämä on ristiriidassa kokeilun keskeisen tavoitteen kanssa.

Pantsar Tytti
Suomen Kansanopistoyhdistys-Finlands Folkhögskolförening ry